

สารคดี

คณะสัตวแพทยศาสตร์ มก.

ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนกุมภาพันธ์-ตุลาคม 2544 ISSN 1513-9875

ฉบับนี้: เตรียมรับมือภัยพร้อมผสมหรือยัง

ทำไร-ขาดทุนกับเมล็ดที่เริ่มในถังนมรวม

กิจกรรมของโรงพยาบาลสัตว์

ประสิทธิภาพการผลิต: เตรียม
ตัวแม่โคไว้ผสมปลายปีนี้ ③

ปัญหาขาและกีบ: สุขภาพของ
กีบโคสำคัญอย่างไร ⑤

คุณภาพน้ำนมดิบ: ท่านรู้จัก
โรคเต้านมอักเสบแบบไม่แสดง
อาการแล้วหรือยัง ⑥

เยี่ยมฟาร์มเพื่อนบ้าน ⑧

□ ปี 2543
■ ปี 2544

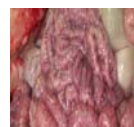
ข้อมูลดิบ: คุณภาพน้ำนมกับ
รายได้ของสหกรณ์โคนม

⑩

เรียนด้วยภาพ: ลักษณะโดนม
ที่ตีคูตรงไทย ⑪

⑪

งานวิจัย: การจำแนกชนิดของ
พยาธิตัวกลมในกระเพาะและ
ลำไส้ของโคสาว ⑬

⑬

ตอบคำถาม: ทำอย่างไรดี เมื่อ
เกิดกะบังลมทะลัก ⑮

⑮

อ.น.สพ.จตุรงค์ วงศ์สนธิ เป็นวิทยากรรับเชิญ
สถาบันราชภัฏ กาญจนบุรี อบรมเกษตรกรผู้เลี้ยง
โคนมในเขต อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี เรื่องการผสม
เทียมและการดูแลสุขภาพโคนม
วันที่ 13 ก.ย. 2544

คณะวิทยากรจากโรงพยาบาลสัตว์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หนองโพ เป็นวิทยากร
อบรมในโครงการเพิ่มประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ผสม
เทียม ศูนย์วิจัยการผสมเทียมเขต 7 ราชบุรี วันที่
26 ก.ค. 2544 และเจ้าหน้าที่ผสมเทียมของศูนย์
การผสมเทียมเขต 8 จ.ชุมพร
วันที่ 27-30 มิ.ย. 2544

นิสิตชั้นปี 6 คณะสัตวแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ฝึกงานวิชาคลินิกปฏิบัติ
ในหน่วยโคนม โรงพยาบาลสัตว์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หนองโพ

ประสิทธิภาพการผลิต: เตรียมตัวแม่โคไว้ผสมปลายปี

ถ้าจะพูดถึงปัญหาการจัดการเลี้ยงจัดการโคนมในบ้านเรา ทุกฟาร์มจะพูดเหมือนกันว่าปัญหาผสมติดยาก เป็นปัญหาที่มาเป็นอันดับ 1 ซึ่งมีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่ออัตราการผสมติดในบ้านเรา และในแต่ละฟาร์มก็มีปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปเราจะแบ่งปัญหาในเรื่องของปัญหาการผสมติดยากออกไปเป็นเรื่องของความผิดปกติของโคเอง เช่น การติดเชื้อในมดลูก แม่โคเป็นรังไข่บวมน้ำ เรื่องการจับสัดของฟาร์ม รวมทั้งเวลาในการผสมเทียมที่ไม่เหมาะสม ในบางครั้งถ้าเกิดปัญหาตัวอ่อนตายในระยะแรก ทำให้แม่โคกลับสัด หรือผสมไม่ติด และที่สำคัญปัจจัยในเรื่องของฤดูกาลก็มีผลอย่างมากต่ออัตราการผสมติดของโคนมในเขตภาคตะวันตก ทั้งนี้เนื่องจากภาวะการเกิดความเครียดจากอากาศร้อนที่เกิดขึ้น

จากข้อมูลของฐานข้อมูลโคนมของโรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หนองโพ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าอัตราการผสมติดของโคนมในช่วงฤดูหนาวจะสูงแตกต่างจากช่วงอื่นของปีอย่างชัดเจน ซึ่งทั้งนี้ปัจจัยเรื่องของฤดูกาล และอุณหภูมิที่เย็นสบายก็มีผลทำให้โคไม่เครียด กินอาหารได้เต็มที่ แสดงอาการเป็นสัดชัดเจน ทำให้เจ้าของจับสัดง่ายขึ้น อัตราการตายของ

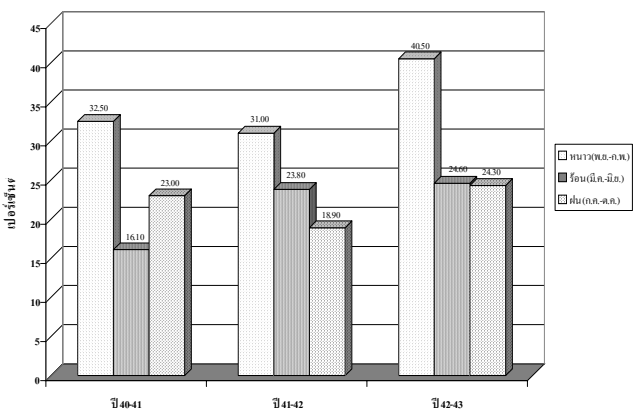
ตัวอ่อนระยะแรกลดลง จึงมีผลโดยรวมทำให้แม่โคผสมติดดีขึ้นมา ดังนั้นในตั้งแต่ช่วงเดือนพฤศจิกายนจนถึง กุมภาพันธ์หน้า จึงถือได้ว่าเป็นโอกาสทองที่จะทำการจัดการเพื่อจะทำให้แม่โคผสมติดในช่วงนี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

หลายคนอาจจะตั้งคำถามว่า *ผสมโคในช่วงหน้าหนาว นอกจากประโยชน์ในเรื่องของอัตราการผสมติดที่สูงขึ้นแล้ว จะมีประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อีกหรือไม่* ก็ต้องขอตอบว่า การที่เราผสมโคในฟาร์มติดทั้งหมดหรือเกือบหมดในฟาร์ม ก็จะทำให้โคคลอดใกล้เคียงกันในช่วงฤดูฝนหน้า (มิ.ย.-พ.ย.) ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงให้แม่โคคลอดใหม่กระทบกับภาวะอากาศร้อนในหน้าร้อน ซึ่งช่วงหลังจากโคคลอด 2 เดือนแรกจะเป็นช่วงที่โคนมสูงที่สุด ก็จะตรงกับช่วงที่อากาศเย็นสบาย โคนมไม่เครียดจากอากาศร้อน สามารถกินอาหารได้มาก และแม่โคพร้อมที่จะผสมในช่วงนี้ ซึ่งโอกาสผสมติดก็จะสูง ทำให้เรามีโอกาสเลี้ยงโคที่ได้ลูกปีละตัวตามเป้าหมาย แต่ในช่วงหน้าหนาวในเขตนี้ อาจจะประสบปัญหาในเรื่องการขาดแคลนอาหารหยาบ ดังนั้นต้องวางแผนในการจัดการปัญหานี้ให้ดี

แล้วช่วงนี้จะเตรียมตัวแม่โคอย่างไร ในช่วงเดือนนี้ ก.ย.-ต.ค. น่าจะใช้เป็นช่วงในการเตรียมตัวแม่โคให้พร้อมสำหรับการผสมในช่วงฤดูที่เราต้องการ ทั้งในเรื่องของสุขภาพโค ความพร้อมของระบบสืบพันธุ์ และการจัดการของฟาร์ม สิ่งที่เราควรจะทำในช่วงนี้ได้แก่

1. ปรับคะแนนร่างกายของแม่โคให้เหมาะสม แม่โคที่ฟอมเกินไปก็เพิ่มปริมาณอาหารให้ เพื่อให้ร่างกายมีความพร้อมในการตั้งท้อง โดยแม่โคควรมีคะแนนร่างกายไม่ต่ำกว่า 2.5
2. แม่โคที่มีปัญหามดลูกอักเสบ รังไข่บวมน้ำ หรือผสมไม่ติดหลายครั้ง ควรให้นายสัตวแพทย์ทำการส่องตรวจ ทำการรักษาแม่โคที่ผสมไม่ติด อาจทำการล้าง

อัตราการผสมติดโดยรวม (overall conception rate) ในแม่โคนม

มดลูก หรือปล่อยไ้ผ่านการเป็นสัดโดยไม่ทำการผสม ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมสภาพมดลูกของโคให้พร้อมที่จะรับการผสมในช่วงหน้าหนาว

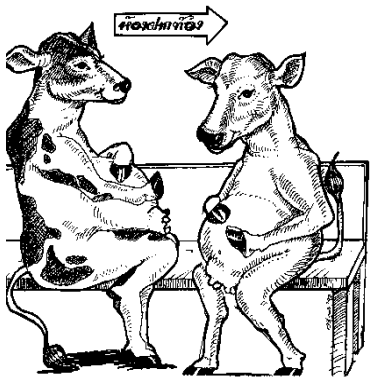
3. แม่โคที่มีปัญหาขาและกีบ ควรได้รับการแต่งกีบรักษา เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในช่วงที่มีการผสมพันธุ์ และที่สำคัญต้องควรระวังป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขาเจ็บกับแม่โคที่จะทำการผสม โดยเฉพาะแม่โคคลอดใหม่

4. เพิ่มความเอาใจใส่ในการจับสัดให้มากขึ้น เพื่อที่จะผสมโคได้ในช่วงนี้ ฟาร์มที่มีปัญหาเรื่องการจับสัดอาจใช้ฮอร์โมนช่วยการเหนียวนาการเป็นสัด เพื่อให้มีโอกาสผสมโคได้มากที่สุดในช่วงนี้ นอกจากนี้การเพิ่มความเอาใจใส่ในการจับสัดจะช่วยให้พบโคที่ผสมไม่ติด ที่มีการกลับสัด และทำการผสมใหม่ในช่วงฤดูผสมให้มากที่สุด

5. แม่โคที่คลอดใหม่มากกว่า 2 เดือนไม่แสดงอาการเป็นสัด ควรได้รับการสังเกตตรวจหาความผิดปกติของระบบสืบพันธุ์ เพื่อวางแผนการรักษาเสียแต่เนิ่น ๆ

6. อย่าลืมเรื่องการวางแผนการจัดการอาหารหยาดที่อาจเกิดการขาดแคลนในช่วงปลายปี

ซึ่งการเตรียมแม่โคให้มีความพร้อมมากที่สุดในช่วงฤดูหนาวนี้ จะต้องร่วมกับการจับสัดที่เข้มข้นของฟาร์ม ทั้งแม่โคคลอดใหม่ที่กลับสัดหลังคลอด และแม่โคที่ได้รับการผสมไปแล้วกลับสัดใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้แม่โคมีโอกาสได้รับการผสมพันธุ์ในช่วงฤดูกาลที่เหมาะสมให้มากที่สุด ซึ่งจะทำให้ฟาร์มประสบผลสำเร็จในการที่จะทำให้แม่โคในฟาร์มตั้งท้องให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เกษตรกรท่านใดยังมีข้อสงสัยในเรื่องนี้ ถ้าต้องการข้อมูล สามารถปรึกษา นายสัตวแพทย์ที่เข้าเยี่ยมฟาร์มท่าน

โรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หนองโพ

โทร. (032) 351715-6, 389182

โรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน

โทร. (034) 351901-3 ต่อ 208

เปิดให้บริการทุกวัน

วันจันทร์ – พฤหัสบดี เปิดบริการเวลา 08.30 – 16.30 น.

วันศุกร์ เปิดบริการเวลา 08.30 – 12.00 น.

คลินิกพิเศษ

วันจันทร์ – วันศุกร์ เปิดบริการเวลา 17.00 – 20.00 น.

วันเสาร์ – วันอาทิตย์ เปิดบริการเวลา 09.00 – 14.00 น.

วันหยุดนักขัตฤกษ์ เปิดบริการเวลา 09.00 – 14.00 น.

ปัญหาขาและกีบ: สุขภาพของกีบโคสำคัญอย่างไร

สัตว์สี่เท้ารับสำหรับคอกล้มนี้ “การดูแลสุขภาพกีบ” ฉบับนี้จะกล่าวถึงลักษณะความผิดปกติที่เกิดขึ้นในโคเมื่อมีปัญหาสุขภาพกีบ โดยผมจะแบ่งเป็นลักษณะความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับส่วนของกีบ และลักษณะความผิดปกติของพฤติกรรมของโค โดยผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นสิ่งที่เกษตรกรสามารถนำไปใช้ได้จะมีประโยชน์ที่สุดในการเฝ้ามองปัญหาภายในฟาร์มของท่านเอง

ลักษณะความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับกีบ

1. กีบมีความยาว-หนากว่าปกติ
2. กีบผิดรูปร่างไปจากปกติ เช่น กีบบิดเป็นเกลียว กีบขนาดใหญ่กว่าปกติ เป็นต้น
3. พื้นกีบนิ่ม ซ้ำเลือด หรือติดเชื้อเป็นฝี
4. แผลใต้พื้นกีบ
5. พื้นกีบมี 2 ชั้น
6. การติดเชืของข้อกระดูกภายในกีบ ข้อเท้าบวมแดงมาก
7. สันกีบเปื่อยยุ่ย ลอกหลุด

กีบนานและยาวกว่าปกติ

แผลหลุมใต้พื้นกีบ

ฝ่าใต้พื้นกีบ

พื้นกีบชอกขี้

ลักษณะพฤติกรรมของโคที่เปลี่ยนไป(จากอาการเจ็บกีบ) ได้แก่

1. เดินกระเผลก เดินลำบาก ไม่ลงน้ำหนักขาที่กีบมีปัญหา
2. ลูกลำบาก ไม่อยากลุก
3. ยืนได้ไม่นาน ยืนหลังโค้ง ข้อขาชิดเข้าหากัน ยืนขาไขว้กัน ยืนย่อขา เป็นต้น
4. ไม่เป็นสัด จับสัดไม่ได้
5. สิ่งอื่นที่สังเกตพบ ได้แก่ แผลตามปุ่มกระดูก เลือดออกตามพื้นคอก ยืนกินอาหารได้ไม่นาน น้ำนมลดลง สภาพร่างกายซูบผอม เป็นต้นอันมักแอบบ่อย ๆ เป็นต้น

ยืนขาหน้าไขว้สลับกัน

ยืนย่อ ข้อขาชิดกัน

จะเห็นได้ว่าลักษณะความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับโคที่มีปัญหาสุขภาพกีบนั้น เกษตรกรสามารถสังเกตได้ด้วยตัวเอง ทั้งที่เกิดขึ้นกับกีบและพฤติกรรมของโคที่เปลี่ยนไป **ความสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อพบความผิดปกติเหล่านั้นแล้ว จะอย่างไร คำตอบก็คือ เกษตรกรควรแจ้งนายสัตวแพทย์เพื่อให้ทำการตรวจ วินิจฉัยอาการ ความผิดปกติเหล่านั้น ทำการรักษาและหาทางป้องกันโดยเร็ว** เพราะถ้าปัญหาเกิดขึ้นกับโคเพียงตัวเดียวก็ยังไม่เท่าไร แต่ถ้าเป็นกับโคภายในฟาร์มหลายตัว จะส่งผลเสียเป็นอย่างมากดังกล่าวไว้ในฉบับที่แล้ว

อย่างไรก็ดี สภาพความเป็นจริงในพื้นที่เกษตรกรส่วนใหญ่มักรอให้ปัญหาเกิดขึ้นเนิ่นนานจนโคแสดงอาการเจ็บกีบมาก แล้วจึงแจ้งนายสัตวแพทย์ ซึ่ง

บางครั้งการแก้ไขปัญหามันต้องใช้เวลานาน เพราะความเสียหายเกิดขึ้นมาก หรือบางทีก็ต้องตัดสินใจตัดทิ้งไป ออกจากฝูงไป ดังนั้นอย่ารอช้าเมื่อปัญหาเกิดขึ้นนะครับ

สำหรับฉบับหน้าผมจะกล่าวถึงสาเหตุ และปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพกีบ ปัจจัยเสี่ยงบางอย่างอาจมีอยู่ในฟาร์มของท่าน ยังไงต้องคอยระวังในฉบับต่อไปครับ

ลักษณะของกีบที่มีปัญหา
(ได้รับการแก้ไขด้วยการปาดแต่งกีบ)

คุณภาพน้ำนมดิบ: ท่านรู้จักโรคเต้านมอักเสบแบบไม่แสดงอาการหรือยัง?

พบกันอีกครั้งในสารสันโคนมฉบับที่ 4 ยังคงเป็นช่วงฤดูฝนที่มีฝนไม่มากนักในปีนี้ แต่ปัญหาเต้านมอักเสบก็ไม่ได้ลดน้อยลงเลยนะครับ สำหรับเนื้อหาที่ในฉบับนี้ก็ยังมีไม่พ้น เรื่องของโรคเต้านมอักเสบแบบไม่แสดงอาการนั่นเอง จากฉบับที่แล้วผมคิดว่าท่านเกษตรกรทั้งหลายน่าจะเข้าใจความหมายของโรคนี้แล้วนะครับ นั่นคือ **อันที่จริงแล้วการเกิดเต้านมอักเสบชนิดนี้ เป็นผลที่ตามมาจากการเกิดเต้านมอักเสบแบบแสดงอาการ และการติดเชื้อเรื้อรังภายในเต้าเชื้อเรื้อรังภายในเต้า** ซึ่งร่างกายแม่โคยังแสดงอาการต่อต้านการติดเชื้อ โดยการสร้างเม็ดเลือดขาวออกมาจำนวนมากทำให้ตรวจน้ำนมไม่ผ่านการทดสอบด้วยน้ำยา CMT โดยความเป็นจริงแล้วปัญหาโรคนี้ มิได้ส่งผลแค่ทำให้ท่านเกษตรกรส่งน้ำนมได้ลำบาก หรือส่งนมไม่ได้เนื่องจากตรวจน้ำยาไม่ผ่านเท่านั้น เพราะความสูญเสียที่แท้จริงของโรคนี้ ได้แก่ การลดปริมาณน้ำนมดิบที่ควรจะได้โดยที่ท่านเกษตรกรไม่รู้ตัว ตัวอย่างเช่น หากแม่โคของท่านรีดนมได้ 10 กิโลกรัมต่อวัน แต่แม่โคตัวนี้มีปัญหาเต้านมอักเสบแบบไม่แสดงอาการอยู่ คือ มีเม็ดเลือดขาวปนในน้ำนมปริมาณสูง (แต่อาจไม่สูงมากจนกระทั่งตรวจน้ำยาไม่ผ่าน) จะส่งผลต่อโคตัวนี้คือ แม่โคจะไม่สามารถให้น้ำนมได้เต็มที่ตามที่ควรจะได้ นั่นคือ ที่จริงแล้วแม่โคควรจะให้ น้ำนม 11 หรือ 12 กิโลกรัม จะทำให้น้ำนมสูญเสียไป 1-2 กิโลกรัม ต่อ 1 ตัว ต่อ 1 วัน หากแม่โครีดนมประมาณ 10 เดือนหรือ 300 วัน ก็หมายความว่าท่านเกษตรกรจะสูญเสียน้ำนมไปประมาณ 300-600 กิโลกรัม หากเป็นรายได้ก็ลองคูณด้วยราคาน้ำนมเข้าไป เช่น สมมติกิโลกรัมละ 10 บาท ก็จะสูญเสีย 3,000-6,000 บาท ต่อ 1 แม่โค แต่หากเกิดโรคในลักษณะนี้กับแม่โคหลาย ๆ ตัว ความสูญเสียก็ย่อมเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่า หรือหากโรคเต้านมอักเสบไม่แสดงอาการมีความรุนแรงมาก

ขึ้น ความสูญเสียจากผลผลิตน้ำนมก็ยิ่งเพิ่มเติมเป็นหลายเท่าทวีคูณเลยนะครับ ความรุนแรงที่ว่า ที่ควรสามารถตรวจดูได้จากน้ำยา ซี.เอ็ม.ที. นั่นเอง เนื่องจากอันที่จริงแล้วการตรวจเต้านมอักเสบแบบไม่แสดงอาการมิได้บอกแก่เป็นหรือไม่เป็นเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่ท่านเกษตรกรจะเข้าใจกันว่า หากเหนียวข้นจะเป็น แต่ที่จริงแล้ว สามารถบอกได้ว่าเป็นมากหรือน้อย เพราะความหนืดขึ้นกับจำนวนเม็ดเลือดขาว หากเป็นมากเม็ดเลือดขาวมาก การตรวจน้ำยาก็จะหนืดมาก เป็นน้อยเม็ดเลือดขาวน้อย ก็จะหนืดน้อย ซึ่งสามารถสรุปออกมาเป็นคะแนนได้ ดังนี้

คะแนน	ลักษณะที่พบ	จำนวนเม็ดเลือดขาว
ลบ	- ไม่เกิดข้น	น้อยกว่า 200,000
T	- น้ำนมไหลช้าลง ไม่เป็นข้น	150,000-400,000
1	- แกว่งเริ่มเป็นข้น น้ำนมหมุนช้า แต่ตั้งทิ้งไว้ไม่จับกลุ่มกัน	300,000-1,000,000
2	- แกว่งเป็นข้นจับเป็นตะกอนกลางตั้งทิ้งไว้ก็ยังคงจับกลุ่ม	700,000-2,000,000
3	- จับเป็นข้นทันที แกว่งไม่ไป เหนียวหนืดข้น	> 200,000

คะแนนน้อยคือ มีเม็ดเลือดขาวในน้ำมน้อย คะแนนมากคือ มีเม็ดเลือดขาวในน้ำนมมาก ตรงนี้มีความสำคัญเพราะหากเป็นน้อย ๆ ก็ยังสามารถส่งน้ำนมได้ โดยไม่มีปัญหา แต่ต้องใช้การตรวจน้ำยา ซี.เอ็ม.ที. อย่างสม่ำเสมอร่วมในการตัดสินใจด้วย

ถึงจุดนี้ผมแน่ใจแล้วครับว่า ท่านเกษตรกรจะรู้จักโรคเต้านมอักเสบดีแล้วนะครับ แต่จะมีวิธีป้องกันแก้ไขได้อย่างไรกัน มีวิธีปฏิบัติดังต่อไปนี้ครับ

1. ต้องรักษาปัญหาเต้านมอักเสบแบบแสดงอาการให้หายให้เร็วที่สุด เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาเรื้อรัง เพราะยิ่งรักษานานจะทำความเสียหายแก่เต้านมมาก ทำให้มีเม็ดเลือดขาวออกมาในน้ำนมมาก เกิดเป็นปัญหาเต้านมอักเสบแบบไม่แสดงอาการนั่นเอง

2. ตัวที่เป็น ๆ หาย ๆ จะต้องตรวจน้ำยา ซี.เอ็ม.ที. ทุกวันทุกเต้า เพราะพบว่าบางวันเป็น 2 เต้า 3 เต้า ส่งไม่ได้เลย แต่บางครั้งส่งได้ บางครั้งจะเป็นสลับกันไปมาระหว่างเต้านมหนึ่งกับอีกเต้านมหนึ่ง หรือบางเต้าเป็นตลอด แต่เมื่อรวมกับเต้าที่เหลือสามารถส่งได้ ดังนั้นการตรวจน้ำยาตัวที่เป็นปัญหาบ่อยครั้งจะสามารถช่วยเกษตรกรให้ส่งน้ำนมไปขายได้บ้าง ไม่ต้องงดส่งตลอดไป แต่ที่สำคัญของการตรวจด้วยน้ำยา ซี.เอ็ม.ที. บ่อย ๆ คือ การป้องกันการติดไปที่ตัวอื่น เนื่องจากแม่โคที่มักเป็น ๆ หาย ๆ บางครั้งนี่ก็หายแล้วประมาณ

เป็นสัปดาห์แต่กลับมาเป็นอีก หากไม่รู้รีดนมส่งไปก็โดนเต็ม ๆ เลยนะครับ ทั้งอาจติดไปที่ตัวอื่น และอาจโดนคัดราคาหรือตีกลับของน้ำนมได้ แม่โคที่มีปัญหาเรื้อรังเหล่านี้ อย่าลืมนะครับ รีดที่หลังสุด และตรวจเช็คปัญหาโดยตลอดจะได้ไม่พลาด

3. พวกเป็นเรื้อรังตรวจเมื่อไหร่ก็เป็น รวมทั้งพวกที่เป็น ๆ หาย ๆ การรักษาที่ถูกต้องก็คือ ต้องรักษาช่วงหยุดรีดนมโดยการใส่ยาสอดเต้านม เพื่อการรักษาในช่วงเวลาที่พัก 2-3 เดือน เมื่อแม่โคคลอดออกมาส่วนใหญ่ ปัญหาที่ติดมาจากท้องก่อนจะหายสนิท รีดนมได้ตามปกติ

มีเกษตรกรบางท่าน หรือท่านผู้สนใจบางท่านบอกว่าปัญหานี้ น่าจะใช้ยาฉีดรักษาได้ และมีบางท่านบอกว่ารักษาหายได้แน่นอน ความจริงเรื่องนี้เป็นอย่างไรกันแน่ ครั้งหน้าผมจะเฉลยให้ท่านทราบ พร้อมทั้งแสดงหลักฐานบางประการให้ทราบเพื่อให้ท่านเกษตรกรที่สนใจทั้งหลายเก็บเป็นความรู้ไว้ใช้ต่อไปนะครับ ขอขอบคุณมากครับทุกท่าน

เยี่ยมฟาร์มเพื่อนบ้าน

สวัสดิ์ค๊ะเกษตรกรทุกท่าน วันนี้สาส์นโคนมของเราจะพาทุกท่านไปเยี่ยมชมฟาร์มของคุณลุงไพบูลย์ วงษ์สุจริตใจ ซึ่งคุณลุงทำฟาร์มโคนมอยู่ที่ อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม ฟาร์มของคุณลุงมีการผสมติดดีมาก โดยมีจำนวนครั้งที่ผสมจนถึงผสมติดเฉลี่ยแค่ 2.1 ครั้ง และแม่โคที่ผสมติดแล้วมีช่วงคลอดจนถึงผสมติดเฉลี่ยแค่ 100.7 วันเท่านั้น น่าสนใจมากเลยใช่ไหมคะ เรามาพูดคุยกับคุณลุงกันดีกว่าว่าจะว่ามีวิธีการจับสัด และการจัดการอย่างไรถึงทำให้โคที่ฟาร์มผสมติดดีอย่างนี้

คุณลุงไพบูลย์ วงษ์สุจริตใจ (เจ้าของฟาร์ม)

- สวัสดิ์ค๊ะคุณลุงไพบูลย์
- สวัสดิ์ค๊ะรับ นิ่งก่อนครบหมอ
- คุณลุงคะ ฟาร์มของคุณลุงมีการผสมติดดีมากเลย หมอก็เลยอยากสัมภาษณ์คุณลุงเกี่ยวกับการจับสัด และการกำหนดเวลาผสมหน่อยนะคะ วันหนึ่งคุณลุงจะจับสัดกี่ครั้งคะ และจะจับในช่วงเวลาไหนบ้างคะ
- ผมเดินดูการจับสัดวันละ 2 ครั้งครับ โดยดูตอนที่ 4 กับตอนบ่ายใกล้จะริदनมเย็นจะเดินดูอาการปิ่น และน้ำเมือกที่ออก ส่วนใหญ่วัวจะปิ่นให้เห็นมากตอนที่ 4 นี้แหละครับ
- ปิ่นกันชัดหรือเปล่าคะ คุณลุงมีที่ปล่อยให้โคปิ่นหรือ

- วัวผมเลี้ยงแบบผูกขึ้นโรงนะครับ ไม่ได้ปล่อย แต่วัวผมส่วนใหญ่จะแสดงอาการปิ่นชัด เพราะพื้นคอกผมแห้งและไม่ลื่น ทำให้เวลาปิ่นกันจะปิ่นได้ดี ไม่ลื่นจะแสดงอาการปิ่นได้ชัด
- แล้วคุณลุงกำหนดเวลาผสมอย่างไรคะ
- พอผมเห็นว่าวัวปิ่นตอนเย็นวันนี้ ผมก็จะบอกหมอผสมเทียมให้มาผสมตอนเช้าพรุ่งนี้ครับ แต่ถ้าวัวผมปิ่นตอนเช้าก็จะบอกให้หมอมารผสมตอนเย็นครับ
- อ้อก็คือ เห็นเย็นผสมเช้า เห็นเช้าผสมเย็นใช่ไหมคะ
- ใช่ครับ
- แล้วถ้าสมมติว่าโคไม่ปิ่นให้เห็นละคะ คุณลุงจะทำอย่างไร
- ถ้าไม่ปิ่น มันก็จะแสดงอาการอยากปิ่น ร้องกระวนกระวาย แล้วก็มึนน้ำเมือกไหลออกมา พอผมเห็นว่ามันเจิบไม่ร้องแล้ว ผมก็จะตามหมอมารผสมเทียมมาผสมใน 12 ชั่วโมงข้างหน้า
- ในแต่ละสัด คุณลุงผสมโคตัวละกี่ครั้งคะ
- โอ๊ย ผมผสมครั้งเดียวเท่านั้นแหละครับ ถ้ากำหนดเวลาผสมดี ผสมครั้งเดียวก็ติดแล้ว
- คุณลุงมีเทคนิคพิเศษที่ช่วยให้มีการจับสัดที่มีประสิทธิภาพหรือเปล่าคะ
- มีครับที่ฟาร์มผมจะมีตาราง 21 วัน ของโคแต่ละตัว
- เป็นอย่างไรหรือคะตาราง 21 วัน

ตารางบันทึกการผสมเทียมเพื่อช่วยในการจัดการเรื่องการจับสัดและผสมพันธุ์

- ก็คือ สมมติว่าเป็นสัตว์ในวันที่ 1 สิงหาคม 2544 ผมก็จะจดลงตารางไว้ แล้วก็นับไปอีกประมาณ 21 วัน ผมก็จะจดลงตารางว่าในวันที่ 22 สิงหาคม 2544 วัวผมที่เป็นสัตว์ในวันที่ 1 น่าจะกลับสัดอีกรอบหนึ่งครับ ช่วยเตือนให้ผมรู้ว่าในประมาณในวันที่ 22 ผมต้องดูอาการเป็นสัดของวัวตัวนี้เป็นพิเศษว่ามีกรกลับสัดหรือไม่ จะได้ไม่พลาดการจับสัดไปอีกเดือนครับ
- แล้วโคหลังคลอดที่ฟาร์มของคุณลุงเป็นสัดครั้งแรกที่กี่วันคะ แล้วคุณลุงจะผสมเมื่อไหร่
- วัวผมจะเป็นสัดให้เห็นที่ 30-60 วันหลังคลอด ดังนั้นวัวหลังคลอดประมาณ 30 วัน ผมจะเริ่มสังเกตเป็นพิเศษครับ และจะเริ่มผสมประมาณ 45 วันหลังคลอดขึ้นไป ถ้าต่ำกว่า 45 วัน ผมจะไม่ผสมครับ

- คุณลุงก็ต้องมีการจดบันทึกวันที่คลอดอย่างละเอียดใช่ไหมคะ
- ใช่ครับ ผมบันทึกวันคลอด แล้วดูว่าอีก 30 วัน เป็น

วันที่เท่าไรก็จะจดเอาไว้เพื่อช่วยเตือนให้ดูว่ากลับสัด จะได้ไม่ลืมครับ

- สุดท้ายนี้ คุณลุงมีอะไรจะแนะนำกับเพื่อนเกษตรกรหรือเปล่าคะ
- ต้องเอาใจใส่ในการดูวัว ถ้าปล่อยปละละเลยก็จะเลยไปหมด วันหนึ่งอย่างน้อยควรเดินดูวัวสัก 2-3 รอบ และหากวัวผสมไม่ติดเกิน 3 ครั้ง ควรล้างมดลูก
- ขอบคุณมากคะคุณลุงไพบุลย์ ต่อไปนี้เกษตรกรทุกท่านคงจะสังเกตเห็นถึงความสำคัญของการจดข้อมูล โดยเฉพาะการใช้ตาราง 21 วัน ว่ามีประโยชน์ช่วยให้เกษตรกรสามารถจับสัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากใช้ตาราง 21 วันเกษตรกรก็จะสามารถคาดเดาวันกลับสัดครั้งต่อไปของโคได้พอใกล้ถึงกำหนดเกษตรกรจะได้เฟงเลี้ยงโคตัวนั้น ๆ ได้เป็นพิเศษ และไม่มีมีการลืมจับสัด หรือจับสัดพลาดเลยรอบให้ต้องเสียเวลากันต่อไป

สำหรับช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจับสัดนั้น มีรายงานยืนยันว่า ควรจับสัดในช่วงเวลาที่อากาศเย็น เช่น ช่วงเช้ามีด และช่วงกลางคืนเพราะเป็นช่วงที่โคแสดงอาการเป็นสัดมากที่สุด และเกษตรกรต้องไม่ ลืม นะคะว่า การกำหนดเวลาในการผสมก็เป็นสิ่งที่สำคัญ หากจับสัดวัวได้ดีแต่กำหนดเวลาผสมไม่ได้ก็เปล่าประโยชน์

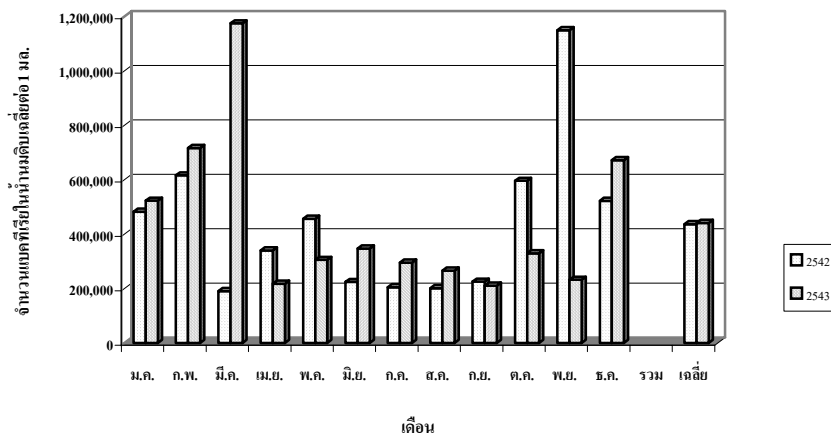
ข้อมูลดิบ: คุณภาพน้ำนมดิบกับรายได้ของสหกรณ์โคนม (2)

ฉบับนี้เป็นข้อมูลที่ต่อเนื่องจากฉบับที่แล้ว โดยได้ทำการรวบรวมข้อมูลในเรื่องของจำนวนแบคทีเรียในน้ำนมดิบของสหกรณ์โคนมท่าม่วง จำกัด จากฐานข้อมูลโคนมของโรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หนองโพ เปรียบเทียบข้อมูลในปี พ.ศ.2542 – 2543 จากข้อมูลย้อนหลังพบว่า จำนวนแบคทีเรียเฉลี่ยต่อมิลลิลิตรในถังนมรวม ซึ่งบ่งชี้ถึงความสะอาดของน้ำนมดิบของสหกรณ์ ส่วนใหญ่จะดีกว่ามาตรฐานที่บริษัทกำหนด (400,000 – 600,000 เซลล์/มล.) โดยมีเพียง 2 – 4 เดือน ที่จำนวนแบคทีเรียสูงมากกว่ามาตรฐาน และสูงมากกว่า 1,000,000 เซลล์/มล. มีผลทำให้สหกรณ์ขาดทุนเกือบ 20,000 บาท ในแต่ละเดือน จำนวนแบคทีเรียในปี 2542 มีค่าเฉลี่ย 410,000 เซลล์/

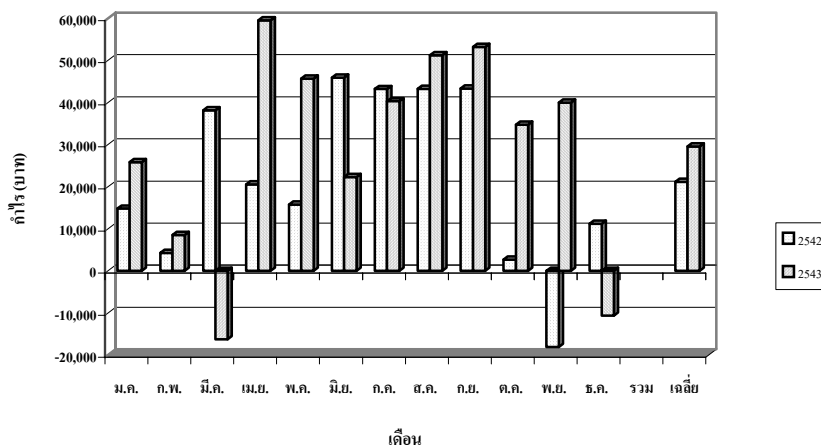
มล. ซึ่งใกล้เคียงกับปี 2543 มีผลทำให้สหกรณ์มีผลกำไรเพิ่มขึ้นในส่วนของความสะอาด เฉลี่ยเดือนละ 20,000 บาท ในปี 2542 และเกือบ 30,000 บาท ในปี 2543

จำนวนแบคทีเรียในน้ำนมรวมของสหกรณ์เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสะอาดของน้ำนมดิบจากสมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยกันควบคุมคุณภาพ และความสะอาดของน้ำนมดิบจากฟาร์ม แต่อย่างไรก็ตามการที่จำนวนแบคทีเรียที่สูงขึ้นอาจได้รับผลกระทบมาจาก เรื่องระยะเวลาขนส่งจากฟาร์มถึงศูนย์รับนม ขบวนการทำความสะอาดของถังนมรวมของสหกรณ์ และการรักษาความเย็นของรถบรรทุกน้ำนมดิบไปยังบริษัท

กราฟแสดงคุณภาพน้ำนมดิบ เรื่องความสะอาดของสหกรณ์โคนมท่าม่วง โดยวัดจากจำนวนแบคทีเรียในน้ำนมเฉลี่ยต่อ 1 มล. ระหว่างเดือนมกราคม- ธันวาคม

กราฟแสดงผลกำไรที่เพิ่มขึ้นจากคุณภาพเรื่องความสะอาด(บาท) ของสหกรณ์โคนมท่าม่วง ระหว่างเดือนมกราคม-ธันวาคม

เรียนด้วยภาพ: ลักษณะโคนมที่ดีดูตรงไหน

กลับมาพบกันอีกแล้วนะครับ ฉบับนี้จะเป็นฉบับรองสุดท้ายสำหรับการดูลักษณะโคนมที่ดี ซึ่งฉบับนี้จะพูดถึง ส่วนของขาและกีบของโคที่ดี และจะสรุปลักษณะที่ดีทั้งหมดของโคให้เกษตรกรได้ลองอ่านดูว่า โคของท่านมีลักษณะ ตรงตามนี้ไหม เพื่อบ่งบอกว่าโคของท่านควรปรับปรุงมากน้อยอย่างไร

16. มุมของกีบวัว สามารถสังเกตได้โดยมองจากด้านข้างกีบโค มุมกีบของโคตัวไหนน้อยก็จะให้คะแนนน้อย ขณะที่มุมกีบโคตัวไหนมากก็จะให้คะแนนมาก ซึ่งมุมกีบนี้จะสัมพันธ์กับความแข็งแรงทนทานของกีบ และลักษณะการ เคลื่อนไหวของโค และยังช่วยบ่งบอกถึงความถี่ในการตัดแต่งกีบ โคด้วย

1-5 คะแนน
มุมกีบน้อยเกินไป

25 คะแนน
มุมกีบระดับปานกลาง

45-50 คะแนน
มุมกีบชันเกินไป

17. ส่วนของขาหลังวัว สามารถสังเกตได้จากการมองด้านหลังตัวโค โดยดูลักษณะการงอเข้าหากันของข้อขา หลังโคว่างอเข้าหามากหรือน้อย และการที่ข้อขาหลังโคงอเข้าหากันมาก ทำให้เด้านมกลุ่มหลังถูกบีบ ตลอดเวลาซึ่งจะส่งผล ต่อการผลิตน้ำนม และการเกิดเต้านมอักเสบได้

1-5 คะแนน
ข้อขาหลังงอเข้าหากันมากเกินไป

45-50 คะแนน
ไม่มีการงอเข้าของข้อขาหลัง

ก่อนที่จะมาพูดถึงการกำหนดคะแนนสุดท้ายเราจะมาให้ดูส่วนประกอบในตัวโคว่าแต่ละส่วนควรมีลักษณะ อย่างไรซึ่งบางส่วนไม่สามารถพูดเป็นภาษาไทยได้ทางผู้เขียนจึงขอใช้ศัพท์เป็นภาษาอังกฤษ โดยแต่ละส่วนจะมีตัวเลข ประกอบ

ส่วนประกอบที่สำคัญในการให้คะแนนลักษณะความเป็นโคนมที่ดี

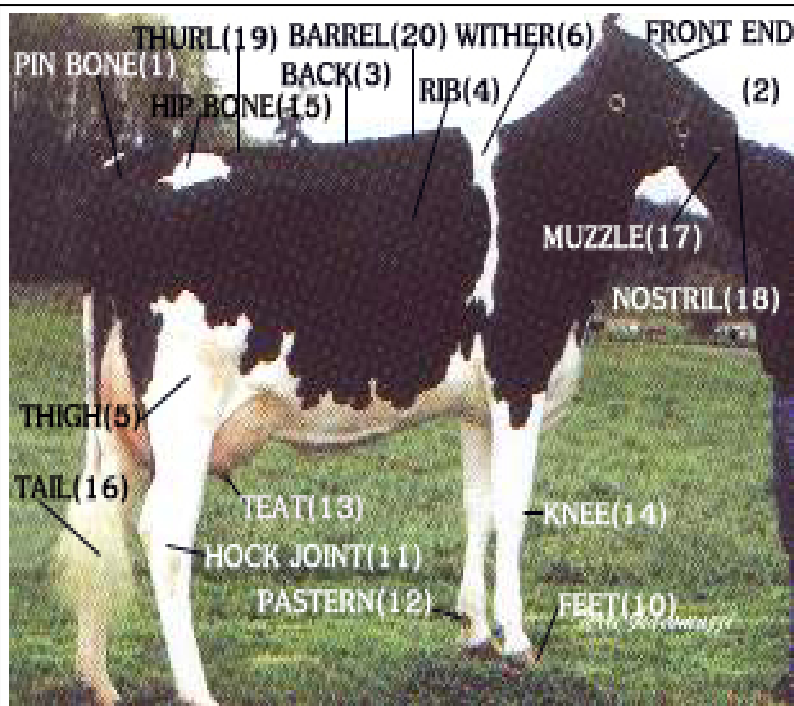
มีอยู่ด้วยกัน 5 ส่วนใหญ่ๆที่ซึ่งใช้เป็นพื้นฐานในการคิดคะแนนสุดท้ายด้วย

1. โครงสร้าง 15 %

เป็นส่วนโครงสร้างของโคทั้งหมดยกเว้น กีบและขา ซึ่งประกอบด้วยดังนี้

ส่วนบนท้าย – ขาวและกว้างไปตลอดจนถึงกระดูกก้นกบ(1)โดยกระดูกก้นกบควรมีระดับต่ำกว่ากระดูกสะโพก (15) hurls(19)จำเป็นต้องกว้างและอยู่ในตำแหน่งตรงกลางระหว่างกระดูกก้นกบและกระดูกสะโพก ส่วนของ ปลายหางควรที่จะมีขนาดเล็กและคล้องแคล่วอยู่ระหว่างกระดูกก้นกบ

หลัง(3) – จะต้องตรง และแข็งแรง เนื้อกลางหลังต้องกว้างและแข็งแรง

ลักษณะเฉพาะพันธุ์ – ทุกๆส่วนควรสมดุลกัน หัวควรจะอ่อนไหว ส่วนของจมูกต้องกว้าง มีรูจมูกที่ใหญ่และกรามที่แข็งแรง

1. ลักษณะการเป็นวัวนม 20%

- กายวิภาคส่วนนี้จะใช้ในการประเมินความสามารถในการให้นมของวัวตัวนั้นๆ
- กระดูกซี่โครง(4)** – จะต้องกว้างแบน ลึกและลาดเอียงไปด้านหลัง
- ต้นขา(5)** – จะต้องลาดเอียง ค่อยๆแคบลงเรื่อยๆ
- หัวไหล่(6)** – จะต้องคดงอแล้วและยื่นขึ้นมา ไม่สูงเกินกว่ากระดูกสันหลัง
- คอ(7)** – จะต้องยาว เอียงและกลมกลื่นไปกับหัวไหล่
- ผิวหนัง** – จะบาง หลวมและยืดหยุ่นได้ดี

2. ความจุของร่างกาย 10 %

- เป็นการวัดปริมาตรความจุของวัว (กว้าง*ยาว*สูง) จะประเมินร่วมกับอายุของวัว ซึ่งมีดังนี้
- Barrel(20)** – ยาวลึกและกว้าง
- หน้าอก(9)** – ลึกและมีพื้นที่กว้าง

3. กีบและขาวัว 15 %

- กีบและขาของวัวจะเป็นส่วนที่ใช้ในการประเมิน ประกอบด้วยดังนี้

กีบ(10) – มุมของกีบต้องไม่ชันเกินไป สันเท้าต้องลึกและสั้น

ขาหลัง

มองจากด้านหลัง – จะต้องตรง กว้างและกีบอยู่ในตำแหน่งที่สมดุล

มองจากด้านข้าง – ท่ามูมกับข้อเข่าโคในระดับปานกลาง

ข้อเข่าวัว(11) – จะต้องมีขนาดใหญ่และงอได้เต็มที่

ข้อเท้าวัว(12) - จะต้องสั้นและแข็งแรงสามารถงอได้เล็กน้อย

4. เต้านม 40 %

เต้านมเป็นส่วนที่ใช้ในการประเมินปริมาณน้ำนม, ช่วงชีวิตในการให้นม โดยประกอบด้วยดังนี้ **ความลึกของเต้านม** - โดยใช้ส่วนของข้อเข่าโค (hock joint) เป็นตัวอ้างอิง โดยทั่วไปพื้นที่ของเต้านมจะสูงกว่าข้อเท้าวัวประมาณ 2 นิ้ว ช่วยบ่งบอกถึงจำนวนท้องหรือจำนวนช่วงในการให้น้ำนมของโคตัวนั้นๆ

ตำแหน่งของเต้านม – ควรอยู่ตรงกลางของแต่ละเต้านมและชี้ตั้งลงด้านล่าง

เต้านมคู่หลัง – จะต้องกว้าง, สูงและแน่น มีความกว้างจากฐานเต้านมลงไปที่ส่วนปลายเต้านมใกล้เคียงกันทั้ง 2 ข้าง

ร่องของเต้านม – จะมองส่วนล่างของเต้านม โดยเป็นร่องระหว่างเต้านมคู่หน้ากับคู่หลัง และระหว่างเต้านมซ้ายและขวาจะต้องไม่ลึกเกินไปหรือตื้นเกินไป ช่วยในการบ่งชี้ถึงความแข็งแรงของเส้นเอ็น

เต้านมคู่หน้า – ควรที่จะแน่น มีความยาวปานกลางและความจุที่มาก

หัวนม – ควรจะมีรูปร่างทรงกระบอก ขนาดเดียวกันทั้ง 4 หัวนม โดยปกติหัวนมทั่วไปจะยาวประมาณ 2 ¼ นิ้ว

เต้านมต้องมีองค์ประกอบที่สมดุล – ควรจะเห็นส่วนของพื้นเต้านมเมื่อมองจากด้านข้าง เต้านมควรจะมีสมดุล นุ่ม ยืดหยุ่น และสามารถหดตัวได้ดีภายหลังรีดนม

การจำแนกชนิดของพยาธิตัวกลมในกระเพาะ และลำไส้ของโคสาว

ทวิวรรษ กระจ่างแจ่ม พงษ์ศักดิ์ เดียวหิณ สัญญา อัครกิตติพงษ์ สุขุม สนธิพันธ์
นิสิตชั้นปีที่ 6 คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จ.นครปฐม

บทคัดย่อ

โรคพยาธิเป็นปัญหาสำคัญในอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนม โดยจะเกิดความเสียหายโดยตรงต่อโคนม เช่น รบกวนการดูดซึมสารอาหาร กัดกินเนื้อเยื่อของระบบทางเดินอาหาร รวมทั้งดูดกินเลือดจากผนังลำไส้ของโค เป็นต้น พยาธิที่พบส่วนใหญ่ในกระเพาะและลำไส้ของโค ได้แก่ *Trichostrongylus*, *Cooperia*, *Haemonchus*, *Oesophagostomum*, และ *Ostertagia* การศึกษานี้ มีจุดประสงค์เพื่อจำแนกชนิดของพยาธิในกระเพาะ และพยาธิในลำไส้ของโคสาวในฟาร์มที่อยู่ในเขตบริการด้านสัตวแพทย์ของโรงพยาบาลสัตว์กำแพงแสนและโรงพยาบาลสัตว์หนองโพ โดยทำการเก็บตัวอย่างอุจจาระจากโคสาวอายุระหว่าง 6 ถึง 24 เดือนจำนวน 79 ตัวอย่าง เพื่อตรวจหาไข่พยาธิด้วยวิธี simple floatation ตัวอย่างอุจจาระที่พบไข่พยาธิจะนำไปนับจำนวนของไข่พยาธิด้วยวิธี Mc Master technique และนำตัวอย่างอุจจาระที่พบไข่พยาธิไปทำ fecal culture เพื่อจำแนกชนิดของพยาธิจากตัวอย่างอุจจาระที่ 3 ผลการศึกษาจากจำนวนตัวอย่างอุจจาระทั้งหมด พบไข่พยาธิจากการตรวจโดยวิธี simple floatation จำนวน 40 ตัวอย่างซึ่งมีจำนวนไข่พยาธิในตัวอย่างอยู่ระหว่าง 50 ถึง 2700 ไข่ต่ออุจจาระ 1 กรัม และจากการจำแนกชนิดของพยาธิจากตัวอย่างอุจจาระที่ 3 พบพยาธิเพียง 3 genus คือ *Haemonchus*, *Cooperia*, และ *Trichostrongylus* การศึกษากครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการเพาะเลี้ยงตัวอย่างอุจจาระเป็นวิธีการที่มีประโยชน์ และเชื่อถือได้ในการจำแนกชนิดของพยาธิในทางเดินอาหาร นอกจากนี้โคสาวในเขตกำแพงแสนและหนองโพ มีการติดพยาธิอย่างน้อย 3 ชนิด

สภาวะการณของการติดพยาธิในกลุ่ม Gastro-Intestinal Nematode ของโคพบว่าก่อให้เกิดความเสียหายต่อตัวสัตว์และเศรษฐกิจในระดับสูง และยังมี การรบกวนในระดับปานกลาง (มานพ, 2538 ; Perry and Randolph, 1999) พยาธิแต่ละชนิดจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อตัวสัตว์ไม่เหมือนกัน เช่น พยาธิ *Haemonchus*, *Cooperia*, และ *Bunostomum* จะดูดเลือดจากผนังลำไส้ ทำให้เกิดบาดแผลที่เยื่อเมือกของกระเพาะและลำไส้เป็นผลให้เกิดการสูญเสีย plasma protein และแร่ธาตุต่าง ๆ ออกไปกับท่อทางเดินอาหาร ซึ่งถ้าเกิดการสูญเสียใน ปริมาณที่มากจะทำให้ความเข้มข้นของโปรตีนในเลือดต่ำและเกิดการบวมน้ำขึ้น จะทำให้สัตว์สร้างกล้ามเนื้อไม่เป็นไปตามปกติ เนื่องจากมีการดึง โปรตีนในกล้ามเนื้อมาใช้ (อาคม, 2538) ในสัตว์ที่มีการสูญเสียเลือดในปริมาณมากจะทำให้ร่างกายปรับตัว โดยไขกระดูกต้องสร้างเม็ดเลือดแดงมากขึ้น แต่ถ้ามีการสูญเสียเลือดอย่างต่อเนื่อง การสร้างเม็ดเลือดแดงก็ไม่สามารถที่จะสร้างเม็ดเลือดแดงได้อย่างเพียงพอ ทำให้เกิดสภาวะโลหิตจางขึ้น (มานพ, 2538) ในการติดพยาธิ ชนิด *Oesophagostomum* และ *Trichostrongylus* จะทำให้เกิดเม็ดตุ่มขึ้นในกระเพาะและลำไส้ มีผลทำให้ผนังลำไส้อักเสบและเกิดการลอกหลุดของ epithelium ทำให้มีการสูญเสีย plasma protein ออกไปในทางเดินอาหาร นอกจากนี้เม็ดตุ่มที่เกิดขึ้นยังขัดขวางการดูดซึมอาหาร การเคลื่อนไหวของลำไส้และการย่อยอาหาร (อาคม, 2538) การติดพยาธิของกระเพาะอาหาร และลำไส้ยังชัก นำให้เกิดความผิดปกติทางเมตาบอลิซึมของแร่ธาตุ (อาคม, 2538)

การรักษาคอที่ติดพยาธิทำได้โดยการใช้ยาถ่ายพยาธิซึ่ง ยาถ่ายพยาธิจะแตกต่างกัน ยาถ่ายพยาธิบางชนิด จะออกฤทธิ์ต่อพยาธิชนิดหนึ่งได้สูงกว่าพยาธิอีกชนิดหนึ่ง นอกจากนี้ราคาของยาถ่ายพยาธิแต่ละชนิดก็แตกต่างกัน ดังนั้นถ้าเราทราบถึงชนิดของพยาธิที่อยู่ในร่างกายโคแล้ว ก็จะสามารถเลือกให้ยาถ่ายพยาธิแก่โคได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มานพ, 2538)

การศึกษาในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเทคนิค และวิธีการในการเพาะเลี้ยงตัวอ่อนของไข่พยาธิ มาใช้ในการจำแนกชนิดของพยาธิในกระเพาะและลำไส้ (Eysker et al., 1998) และเพื่อศึกษาชนิดของพยาธิที่พบได้ทั่วไปในกระเพาะ และลำไส้ของโคสาวที่เลี้ยงในฟาร์มขนาดเล็กที่เป็นสมาชิกในโครงการฟาร์มสาธิตของฝ่ายโคนม โรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อุปกรณ์และวิธีการทดลอง

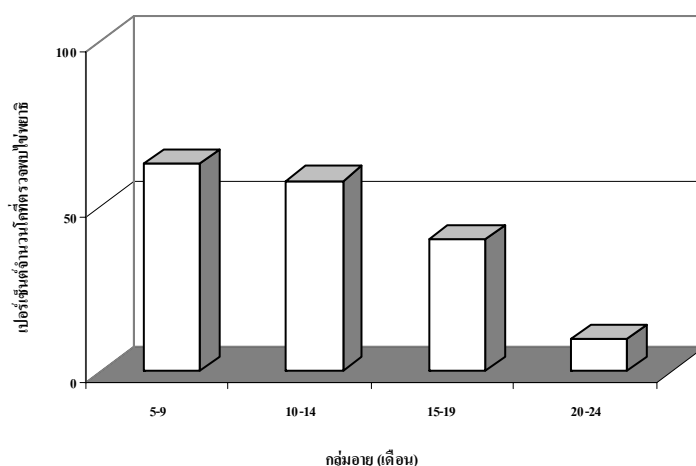
ทำการเก็บอุจจาระจำนวน 79 ตัวอย่าง โดยการล้วงผ่านทางทวารหนักของโคสาวอายุระหว่าง 6 เดือน ถึง 24 เดือน โคสาวเหล่านี้ถูกเลี้ยงในฟาร์มของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมรายย่อยในเขตพื้นที่บริการของโรงพยาบาลสัตว์แพงแสน และโรงพยาบาลสัตว์หนองโพ นำตัวอย่างมาทำการตรวจหาไข่พยาธิโดยวิธี simple floatation (อาคม, 2541) และจำแนกชนิดของไข่พยาธิในกลุ่ม *Strongylides* โดยใช้กุญแจแยกชนิดไข่พยาธิของThienpont (Thienpont, 1979) ตัวอย่างอุจจาระที่พบไข่

ใช้ Mc Master technique (อาคม, 2541) และนำไปศึกษาชนิดของพยาธิโดยวิธีการเพาะเลี้ยงตัวอ่อนของพยาธิในพยาธิ *Strongylides* จะนำมาหาปริมาณของไข่พยาธิโดยหลอดทดลอง (Test tube cultivation) (อาคม, 2541) หลังจากเพาะเลี้ยงประมาณ 7 วัน จึงนำตัวอ่อนระยะที่ 3 (3rd stage larva หรือ L₃) ที่ได้มาจำแนกชนิดของพยาธิในกระเพาะและลำไส้โดยใช้กุญแจแยกชนิดของ L₃ (อาคม, 2541)

ผลการทดลองและวิจารณ์ผลการทดลอง

ผลการศึกษาตัวอย่างอุจจาระของโคจำนวน 79 ตัวอย่าง ตรวจพบไข่พยาธิในกระเพาะและลำไส้กลุ่ม *Strongylides* จำนวน 40 ตัวอย่าง คิดเป็น 50.67% โดยแบ่งเป็นกลุ่มอายุต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มอายุ 5-9 เดือน จำนวน 35 ตัวอย่าง ตรวจพบไข่พยาธิ 22 ตัวอย่าง คิดเป็น 62.86% กลุ่มอายุ 10-14 เดือน จำนวน 19 ตัวอย่าง ตรวจพบไข่พยาธิ 11 ตัวอย่าง คิดเป็น 57.89%, กลุ่มอายุ 15-19 เดือน จำนวน 15 ตัวอย่าง ตรวจพบไข่พยาธิ 6 ตัวอย่าง คิดเป็น 40.00% และกลุ่มอายุ 20-24 เดือน จำนวน 10 ตัวอย่าง ตรวจพบไข่พยาธิ 1 ตัวอย่าง คิดเป็น 10% การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้ทำการเก็บประวัติเกี่ยวกับการใช้ยาถ่ายพยาธิ อย่างไรก็ตามฟาร์มที่ทำการเก็บตัวอย่างส่วนใหญ่มีการใช้ยาถ่ายพยาธิในโคสาวก่อนการผสมพันธุ์ ทำให้พบเปอร์เซ็นต์การตรวจพบไข่พยาธิด้วยวิธี simple floatation ในโคกลุ่มอายุ 20-24 เดือน ซึ่งเป็นช่วงอายุของโคสาวที่ทำการผสมครั้งแรกน้อยกว่าในช่วงอายุอื่นๆ

รูปที่ 1 แสดงถึงเปอร์เซ็นต์การตรวจพบไข่พยาธิในโคนมกลุ่มอายุต่าง ๆ จากจำนวน 79 ตัวอย่าง

ตอบคำถาม: ทำอย่างไรดี เมื่อเกิดกะบังลมทะลัก

สวัสดิ์คะเกษตรทุกท่าน วันนี้เรากลับมาพบกับคอลัมน์ถาม – ตอบปัญหาโคมนกันอีกครั้งแล้วนะคะ สำหรับวันนี้เราได้รับคำถามจากเกษตรกรท่านหนึ่ง ซึ่งอยู่แถว ๆ อำเภอกำแพงแสน เป็นคำถามเกี่ยวกับระบบสืบพันธุ์ในโคนมหลังคลอด เรามาคุยกันนะคะว่าน่าสนใจมากน้อยแค่ไหน

เกษตรกร: คุณหมอครับ วัวที่บ้านผมคลอดลูกออกมาตัวใหญ่มากเลย แม่โคเบ่งคลอดอย่างรุนแรง จนกะบังลมทะลักออกมาเลยครับ ทำไมกะบังลมถึงทะลักออกมาได้ละครับ

นายสัตวแพทย์: สำหรับคำว่า **กะบังลมทะลัก** ที่เกษตรกรเรียกกันนั้นความจริงเราต้องมาเข้าใจกันก่อนนะคะว่า ความจริงแล้วสิ่งที่ทะลักออกมาไม่ใช่กะบังลม แต่เป็นส่วนของมดลูกทะลักหรืออาจเป็นส่วนของปากมดลูกที่ทะลักออกมา โดยช่องคลอดทะลักมักเกิดได้ช่วง 2-3 วัน หรือ 2-3 เดือนก่อนคลอด ส่วนมดลูกและปากมดลูกทะลักเรามักจะพบว่าจะเกิดขึ้นภายหลังการคลอด มีปัจจัยที่เหนี่ยวนำให้ช่องคลอดทะลักหลายอย่าง เช่น เอสโตรเจน (estrogen) ในช่วงการตั้งท้อง 2-3 เดือนสุดท้ายในโค เอสโตรเจนนี้จะผลิตจากรกและจะหลั่งออกมาจำนวนมาก ทำให้ช่องเชิงกรานขยายตัว และยังทำให้มีการบวมน้ำ และหย่อนตัวของแคมและกล้ามเนื้อหูรูดของแคม เมื่อวัวล้มตัวลงนอนจะทำให้ความดันในช่องท้องเพิ่มสูงขึ้น จึงอาจทำให้เห็นช่องคลอดทะลักออกมาได้ และนอกจากนั้นช่องคลอดทะลักจะเกิดในสัตว์ที่มีลูกหลายท้องมากกว่าในสัตว์ท้องแรก และอาจถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ได้ ส่วนช่องคลอดทะลักหลังการแก้ไขการคลอดยากแล้วช่องคลอดเกิดการติดเชื้อ ทำให้

แม่โคมีอาการเบ่งเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลา ส่วนในรายของคุณคนนี้หมอกคาดว่าน่าจะเกิดจากลูกโคตัวใหญ่มาก ทำให้แม่โคคลอด้ลำบาก และมีการเบ่งคลออย่างรุนแรงทำให้มดลูกทะลักออกมาได้

เกษตรกร: แล้วช่องคลอดทะลักจะมีอันตรายมากไหมครับ

นายสัตวแพทย์: ในกรณีที่เจ้าของไม่รักษาแต่เนิ่นๆ ส่วนที่ทะลักออกมาจะมีการบวมน้ำทำให้ดันมดลูกกลับเข้าไปลำบาก ถ้ายังไม่ปล่อยไว้นานขึ้นส่วนที่ทะลักออกมาจะเป็นเนื้อตายมากขึ้น จนทำให้สัตว์อยู่ในภาวะเป็นพิษ (septicemia) ได้ สภาพดังกล่าวร่วมกับการเบ่งคลอดจนหมดแรง จะทำให้สุขภาพของสัตว์โทรมลง ไม่กินอาหาร น้ำหนักตัวลด สภาพร่างกายอ่อนแอ มดลูกติดเชื้อหากยังไม่คลออาจเกิดการแท้งออกมาได้และสัตว์เองจะตายในที่สุด

เกษตรกร: เมื่อเกิดปัญหานี้ผมควรทำอย่างไร

นายสัตวแพทย์: เมื่อเกิดปัญหาการทะลักของช่องคลอด ปากมดลูกหรือมดลูก สิ่งที่เกษตรกรควรจะทำในเบื้องต้นคือ แยกโคออกจากฝูงเพื่อป้องกันการเหยียบจากโคตัวอื่น โดยพาโคไปอยู่ในที่แห้งสะอาด เพื่อป้องกันการติดเชื้อ ทำความสะอาดสิ่งสกปรกที่ติดอยู่ด้วยน้ำสะอาด ในกรณีที่นอนไม่ลุก ควรจะหาสิ่งปูรองที่แห้งสะอาดมารองไม่ให้มดลูกที่ทะลักออกมาสัมผัสกับพื้นคอก แล้วควรแจ้งสัตวแพทย์ทันที มิฉะนั้นอาจจะทำให้เกิดอันตรายดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

เกษตรกร: แล้วคุณหมอมักรักษาโคที่เป็นช่องคลอดทะลักอย่างไรครับ

นายสัตวแพทย์: สำหรับการรักษาอย่างคร่าว ๆ จะมีด้วยกัน 2 ขั้นตอนคือ

1. การผลักส่วนที่ทะลักกลับเข้าที่หลังจากทำการลดขนาดช่องคลอดที่บวมน้ำ และล้างส่วนที่ทะลักจนสะอาดดีแล้ว
2. การเย็บรั้งป้องกันไม่ให้ทะลักออกมาอีก

คุยกับทีมงาน

“สาส์นโคนม” ฉบับนี้เป็นฉบับที่ 4 เป็นฉบับสุดท้ายในโครงการ การผลิตน้ำนมดิบคุณภาพภาคตะวันตก โครงการเกษตรผู้ชาติประจำปีงบประมาณ 2543-2544 แต่คงไม่ใช่ฉบับสุดท้ายของการทำ “สาส์นโคนม” เพราะทางคณะสัตวแพทยศาสตร์ ยังคงได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ให้จัดทำโครงการนี้ต่อไปอีก 1 ปี คณะทำงานจึงขอขอบคุณคณะผู้บริหารโครงการเกษตรผู้ชาติ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทุกท่านที่ให้การสนับสนุนให้คณะทำงานได้มีโอกาสทำงานได้อย่างต่อเนื่อง

ในฉบับนี้หมอริติมาจะพาไปเยี่ยมฟาร์มโคนมสมาชิก โครงการฟาร์มสาธิตอีกแห่งหนึ่ง ในเขตอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นฟาร์มที่มี

ประสิทธิภาพระบบสืบพันธุ์ที่ดีมากแห่งหนึ่ง และใน ส่วนของการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ทีมงานของเราจะเสนอแนวทางในการเตรียมตัวแม่โคไว้ผสมในช่วงฤดูหนาวปลายปีนี้ ซึ่งจะเป็แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการผสมพันธุ์ในโคนมในเขตนี้ เนื่องจากฤดูกาลก่อนข้างจะมีผลกระทบต่ออัตราการผสมติดก่อนข้างมาก นอกจากนี้ ในส่วนของงานวิจัยได้มีการสำรวจอัตราการติดพยาธิชนิดต่าง ๆ ในลูกโคและโคสาวของฟาร์มขนาดเล็กในเขตหนองโพ และกำแพงแสนลองมาดูกันสิว่าสถานการณ์เป็นอย่างไร

คณะทำงาน ยังคงคาดหวังให้ผู้อ่านทุกท่านได้รับประโยชน์จากสาส์นโคนมทุกฉบับอย่างเต็มที่มีความคิดเห็นของผู้อ่านทุกท่านยังคงมีส่วนช่วยทำให้ “สาส์นโคนม” ได้มีการพัฒนาต่อไป

สาส์นโคนม

วัตถุประสงค์ : เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยี เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต และผลิตน้ำนมคุณภาพดีให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
ใบอนุญาตเลขที่ 16/2544
ไปรษณีย์โพธาราม

กรุณาส่ง

จัดทำโดย : โครงการส่งเสริมการผลิตน้ำนมดิบคุณภาพภาคตะวันตก โครงการเกษตรผู้ชาติ
โรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หนองโพ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
โทรศัพท์ 032-389182, 351715-6 โทรสาร 032-389295

คณะทำงาน : เกียรติศักดิ์ ต้นเจริญ จตุรงค์ วงศ์สนิท อรุณ สงัดจิตต์สวัสดิ์ สุภชาติ ปานเนียม ชัยเทพ พูลเขตต์
คมเดช จินะเจริญ ชีรวัดน์ ต้นสวัสดิ์ ธิติมา ช้างพุ่ม ขนิษฐา ธรรมจง กัญญารัตน์ ไหมสินงาม

ที่ปรึกษา : คณบดีคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสัตว์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หนองโพ